

Poštovani,

Zagreb, 2. ožujka 2021.

autorsko pravo pripada, po svojoj naravi, fizičkoj osobi koja stvori autorsko djelo. Tako stoji u aktualnom Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima (ZAPSP), a iako stoji i u Prijedlogu novog ZAPSP-a, upravo je ta bit zaštite autorstva ugrožena izmjenama koje predlaže zakonodavac, koje nisu bile definirane na taj način u dosadašnjem zakonu, niti ih je nametnula implementacija Direktive o autorskom pravu na jedinstvenom digitalnom tržištu EU.

Ponajprije se to odnosi na autorska djela stvorena u radnom odnosu, ali i bilo kakvom drugom poslovnom odnosu koji uključuje ugovor autora i poslodavca – novokomponirana je vizija zakonodavca da se smatra da poslodavac stiče isključiva autorska imovinska prava iskorištavanja takvih autorskih djela, no još je šokantnije da bi to pravo uživao bez prostornog i vremenskog ograničenja i neovisno o prestanku radnog odnosa tijekom čijeg trajanja je djelo nastalo. Znači – zauvijek! Pa čak i autoru autorska prava ističu 70 godina nakon smrti, a ovo bi pravo trebalo biti – vječno!

U aktualnom ZAPSP-u pravo korištenja od strane poslodavca traje pet godina. Ovu je proizvoljnu izmjenu zakonodavac unio isključivo kako bi pogodio poslodavcima i derogirao prava autora te *de facto* i *de iure* europsku pravnu stečevinu na području autorskog prava zamijenio američkom.

Zanimljivo je da u obrazloženju posljedica koje će proisteci donošenjem zakona u prijedlogu novog ZAPSP-a zakonodavac ističe da će se detaljnijim reguliranjem prava u pogledu autorskih djela stvorenih u radnom odnosu postići veća pravna sigurnost, kako za poslodavca, tako i za autora koji je stvorio autorsko djelo obavljajući obveze iz ugovora o radu ili po uputama poslodavca. Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava, ovaj prijedlog, kojem smo se usprotivili još tijekom sudjelovanja u radnoj skupini za izradu zakona, kao i u javnoj raspravi, nikako ne shvaća kao unapređenje pravne sigurnosti autora. Upravo suprotno! Novinari i fotoreporter su ključan, a ne periferan dio medijske industrije.

Europska, pa i hrvatska legislativa, kad su posrijedi autorska prava, zasniva se na monističkoj teoriji, prema kojoj je to jedinstveno pravo s dva elementa: osobnim i imovinskim – izravna posljedica je ograničen prijenos autorskog prava: moralno pravo ne može se prenijeti na trećeg. A eksploatacija materijalnog elementa omogućava sigurnost i opstanak autora. "Automatizam" prijenosa autorskog prava s autora na nakladnika/medij kao nositelja prava je *contradictio in adjecto* osnovama na kojima se legislativa autorskog prava u Hrvatskoj zasniva. Premještanje autorskog prava s primarnog nositelja – autora - na sekundarnog – poslodavca, kao polazne osnove, je *salto mortale* kojim zakonodavac pogoduje poslodavcima, a autore stavlja u nepovoljniji položaj, izravno im ugrožavajući imovinska prava jer sva prava iskorištavanja autorskog djela dobiva nakladnik.

S obzirom da „šprancama“ ugovora o radu autori autorska prava stvorena u radnom odnosu, u praksi, zbog nesrazmjera u odnosu snaga gotovo u pravilu prenose na

poslodavce, razumno rješenje koje bi reguliralo odnos autora i poslodavca u medijima bilo bi ono u kojem autor autorsko pravo na svoje djelo ponovo stječe prekidom radnog odnosa, a poslodavac dobiva svojevrsno pravo „prvokupa“ te isplatom primjerene naknade, čiji bi se parametri izračuna također trebali definirati kroz ZAPSP, osigurava da bivši radnik više nema potraživanja po toj osnovi. Time bi se izbjegli i neželjeni sudski sporovi. Opstanak predložene odredbe o automatskom prijenosu bez vremenskog ograničenja drastično bi ugrozio prava autora, ponajprije novinara i fotoreportera, a upitan bi bio i interes poslodavca da autore zadrži u radnom odnosu, kad ionako zadržava pravo na iskorištavanje njihovih autorskih djela.

Zakon, usto, u potpunosti zanemaruje slobodne novinare, odnosno ne navodi ih izrijeckom u onim člancima u kojima se definiraju ugovorni odnosi između autora i kupaca autorskih djela. Trebalo bi ih izrijeckom uvrstiti u zakon, a taj bi se dio mogao riješiti eventualnim člancima zakona o koautorstvu slobodnjaka i medijske kuće.

DZNAP autorima u medijima smatra novinare, fotoreportere i snimatelje, bez obzira jesu li u stalnom radnom odnosu u mediju ili su u statusu slobodnih novinara.

No, nisu ugrožena samo materijalna, nego i moralna prava; predloženim se rješenjem poslodavcu, kao nositelju prava, omogućava da bez dopuštenja primarnog autora mijenja, dopunjava, dovršava ili sastavlja autorsko djelo i distribuira ga pod svojim imenom, čime se zadire u osnovno pravo na priznanje autorstva – pravo autora da bude potpisan, poznat javnosti, kao i pravo da se njegovo djelo ne skrnavi.

Kad je posrijedi „obeštećenje“ autora u ostvarivanju materijalnih prava koja prenose na nakladnike, izraz „primjerena i razmjerna“ naknada nije dovoljno precizan, posebno u kontekstu izraza "bitan doprinos" u slučajevima kad su doprinijeli nesrazmjerno više u odnosu na paušal/plaću: potrebno je poslodavce zakonski obvezati na kvantificiranje naknade ili im propisati obvezu izrade pravilnika koji bi definirao "primjerenu i razmjernu" naknadu za "bitan doprinos". Pritom bi u izradi pravilnika trebalo konzultirati Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava, Sindikat novinara Hrvatske i Hrvatsko novinarsko društvo te Vijeće stručnjaka. Također, institucija Vijeća stručnjaka trebala bi biti stručna i neovisna, a ne ovisna o imenovanju resornog ministra. U definiranju njezina sastava trebalo bi konzultirati i medijske strukovne organizacije (DZNAP, HND, SNH) i predstavnike izdavača.

Još u javnoj raspravi predložili smo da se u Zakon unese odredba o transparentnosti podataka o suradnji medijskih kuća i internetskih platformi te da se te informacije dijele s autorima, odnosno njihovim strukovnim i sindikalnim organizacijama, u razumnim vremenskim razdobljima.

Svakako internetske platforme (news agregatori i ostali koji objavljuju tuđi sadržaj) trebaju dati na uvid strukovnim organizacijama proizvođača vijesti (medijskim izdavačima) i uvide u algoritme izbora sadržaja i redoslijeda objavljivanja sadržaja, posebno kad su posrijedi internetske tražilice.

Nadalje, kroz zakon bi trebalo definirati i pristup bazama podataka. Baza novinskih autorskih dijela, ma tko ju izradio i u kojem softveru je napisao, ne može biti dostupna za distribuciju bez naknade autorima, u svim onim slučajevima u kojima se te informacije nude pod komercijalnim uvjetima.

Zapravo, nezadovoljni smo već i prvim člankom zakona u kojem se novinari ne definiraju izrijeckom kao skupina autora čija se autorska prava trebaju štiti, a naveden je niz drugih profesija.

Predlagatelji zakona u Hrvatskoj već su po samom donošenju Direktive jako požurili da budu među pionirima njezine implementacije u EU i cijeli proces maksimalno ubrzaju. Ne mislim da su s prijedlogom novog ZAPSP-a podbacili zbog brzine. Posrijedi su krucijalne odredbe koje se ne "fušaju" omaškom, nego intencijom. Ima još dovoljno vremena da se

zakon doradi i preradi kako bi mu intencija uistinu postala – zaštita autorstva. Jer, u ovom prijedlogu - to nije slučaj.

S pokušajima izmjene ZAPSP-a na štetu autora, pod izlikom implementacije Direktive o autorskim pravima, upoznate su i krovne novinarske i autorske institucije u Europskoj uniji, a Europska federacija novinara upozorila je svoje članice da pojačano prate implementaciju Direktive u svojim zemljama kako bi izbjegle "hrvatski scenarij".

Kako bismo zaštitili svoje članove, ali i sve autore u Hrvatskoj, te spriječili štetne posljedice skandaloznim izmjenama ZAPSP-a, tražimo od Vlade, a napose od Ministarstva kulture i medija, hitan sastanak na ovu temu. Također, tražimo da se prije drugog čitanja Zakona u Hrvatskom saboru unesu izmjene koje predlažemo jer izigravaju duh Direktive te se, umjesto da ga zaštite, rugaju zaštiti autorstva.

U nastavku su sporni članci Zakona koje smatramo nedopustivima i neodrživima u ovom obliku u konačnoj verziji u kojoj bi Zakon trebao biti usvojen:

Članak 1.

Ovaj Zakon uređuje:

Čl. 1. autorsko pravo - pravo autora na njihovim djelima iz književnoga, znanstvenog i umjetničkog područja – **tražimo da se uvrsti i novinarsko autorsko djelo**

2. srodna prava: a) pravo umjetnika izvođača na njihovim izvedbama b) pravo proizvođača fonograma na njihovim fonogramima c) pravo proizvođača videograma (audiovizualnih producenata) na njihovim videogramima d) pravo organizacija za emitiranje na njihovim programskim signalima e) pravo nakladnika informativnih publikacija na njihovim informativnim publikacijama f) pravo proizvođača neoriginalnih baza podataka na njihovim neoriginalnim bazama podataka

g) pravo nakladnika na njihovim pisanim izdanjima – **tražimo da se uvrsti i pravo novinara i fotoreportera**

Članak 9.

(1) Zbirka samostalnih autorskih djela, podataka ili druge građe koja prema izboru ili rasporedu sastavnih elemenata čini originalnu intelektualnu tvorevinu individualnog karaktera sukladno članku 7. stavku 1. ovoga Zakona (autorska zbirka), kao što je enciklopedija, zbornik, antologija, baza podataka i sl., zaštićena je kao zasebno autorsko djelo. Nijedan drugi kriterij neće se primjenjivati za prikladnost autorskopravne zaštite autorske zbirke. - **Nepotpunu formulaciju dopuniti na način da se između antologija i baza podataka ubaci „redovne i periodičke tiskane i elektronske publikacije medijskog sadržaja“.** Tiskane i elektronske publikacije sastavljene od medijskog sadržaja gotovo su u cijelosti zbirka samostalnih autorskih djela prema izboru ili rasporedu sastavnih elemenata te čine originalne intelektualne tvorevine individualnog karaktera sukladno članku 7. stavku 1. ovoga Zakona (autorska zbirka)! Autor zbirke je glavni urednik! Svaka autorska TV emisija je također Zbirka samostalnih autorskih djela, a autor tog zasebnog autorskog djela je autor emisije.

Čl.11.

st. 4. i 5.

Svatko tko na bilo koji način javno prenosi dnevne novosti i druge vijesti koje imaju karakter običnih medijskih informacija i nisu predmetom autorskog prava te druge medijske informacije za koje je saznao iz javno objavljenih izvora, dužan je u svojoj objavi

jasno i na vidljiv način označiti:

- naziv nakladnika informativne publikacije ili organizacije za emitiranje ili drugog nakladnika medija ili elektroničkog medija koji je prvi objavio dnevnu novost, drugu vijest ili drugu medijsku informaciju te
- ime i prezime novinara koji je potpisan, ako je to u skladu s uobičajenom praksom u medijskom izvješćivanju - **tražimo da se izbací naknadno, izvan javne rasprave uvršteni dio "ako je to u skladu s uobičajenom praksom u medijskom izvješćivanju". Autor UVIJEK mora biti potpisan, derogira se moralno pravo autora da bude priznat! U koliziji je s Člankom 21.**

Članak 21.

Autor ima pravo biti priznat i označen kao autor djela

Članak 54. - prenošenje prava iskorištavanja autorskog djela ne smije biti bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja, u skladu sa čl. 51 st. 2 – „Pravo iskorištavanja može biti osnovano kao isključivo ili neisključivo pravo, ograničeno sadržajno, vremenski ili prostorno.“

Članak 58. **St. 2 treba brisati jer autorskopравни ugovor treba biti sklopljen isključivo u pisanom obliku.**

Članak 59. St. 1) Autorskopравни ugovor mora određivati barem djelo na koje se odnosi, način korištenja, naknadu za korištenje djela odnosno izričitu odredbu da se pravo korištenja osniva bez naknade te osobu ovlaštenu na korištenje autorskog djela (korisnik). - **treba dopuniti „... način korištenja, trajanje korištenja i teritorij korištenja, naknadu za korištenje...“**

Članak 68. - Nakladnički ugovor **morao bi biti sklopljen u pisanom obliku** jer tzv. Mali nakladnički ugovor otvara prostor mogućim manipulacijama na štetu autora.

Članak 96. Autorsko djelo stvoreno u radnom odnosu:

Iz aktualnog Zakona: Nakon isteka pet godina od dana završetka djela stvorenog u radnom odnosu, pravo na objavljivanje pripada autoru.

- (2) Ako ugovorom o radu ili drugim aktom kojim se uređuje radni odnos ili drugim ugovorom sklopljenim između autora i poslodavca nije drukčije određeno, smatra se da je poslodavac stekao isključiva autorska imovinska prava iskorištavanja autorskog djela stvorenog u radnom odnosu, u sadržaju i opsegu koji je potreban za obavljanje njegove redovite djelatnosti, bez prostornog i vremenskog ograničenja, i neovisno o prestanku radnog odnosa za vrijeme čijeg trajanja je djelo nastalo – **tražimo potpuno preoblikovanje ovog stavka u dijelu prijenosa isključivih autorskih prava na poslodavca.**

Ustupanje prava iskorištavanja eventualno može biti moguće jedino za vrijeme trajanja ugovora o radu, a po raskidu ugovora poslodavac i autor moraju sklopiti novi autorskopравни ugovor, odrediti sadržajne, vremenske i teritorijalne okvire te iznos naknade sa svako buduće korištenje autorskih djela. Uskraćivanje autorske naknade iz ostvarenih prihoda od iskorištavanja njegovih autorskih djela nemoralan je čin i poslodavca i zakonodavca, u cijelosti pisan u korist poslodavca, a na štetu autora.

Pravo na naknadu za stvaranje djela u radnom odnosu koje se ostvaruje primanjem

redovite plaće. Kad te plaće više nema, a autoru se ni na koji način ne isplaćuje naknada za svako daljnje korištenje autorskih djela, jasno je da je ova odredba nepravedna prema autoru koji se ponovno stavlja u podređeni položaj u odnosu na poslodavca.

Pravo na objavljivanje djela stvorenog u radnom odnosu pripada autoru i prije isteka roka iz stavka 6. ovoga članka ako je aktualnost djela ograničena na kraći rok.

(3) Smatra se da je poslodavac dobio autorovo odobrenje da djelo stvoreno u radnom odnosu javno objavi, prerađuje i prevodi te takvo koristi, sastavi s drugim djelom radi zajedničkog korištenja te uključi u zbirku ili bazu podataka i tako koristi, kao i da djelo predstavlja javnosti pod imenom poslodavca, zajedno s autorovim imenom, ako je to moguće s obzirom na način korištenja i ako nije drukčije ugovoreno s autorom djela. Ove ovlasti poslodavac može izvršavati u sadržaju i opsegu koji je potreban za obavljanje njegove redovite djelatnosti. - **tražimo izbacivanje dijela o preradi autorskog djela bez suglasnosti autora, kao i sljedeći st (4) o dovršavanju djela stvorenog u radnom odnosu. To je skrnavljenje autorskog djela.**

(4) Smatra se da je poslodavac dobio autorovo odobrenje da dovrši njegovo nedovršeno djelo stvoreno u radnom odnosu, za slučaj da autoru radni odnos prestane prije dovršetka djela, kao i u slučaju kad se opravdano može smatrati da autor neće moći sam dovršiti djelo uredno i pravovremeno u skladu s potrebama poslodavca, ako nije drukčije ugovoreno s autorom djela.

Čl 97.

(2) Ako je korištenje autorskog djela stvorenog u radnom odnosu imalo bitan doprinos na povećanje dohotka, odnosno dobiti ili na unaprjeđenje obavljanja djelatnosti poslodavca, autor ima pravo na posebnu primjerenu naknadu, razmjerno doprinosu kojeg je njegovo autorsko djelo imalo na povećanje dohotka, odnosno dobiti ili na unaprjeđenje obavljanja djelatnosti poslodavca, ako je to određeno u ugovoru o radu, pravilniku o radu, kolektivnom ugovoru ili u drugom aktu kojim se uređuje radni odnos ili u drugom ugovoru sklopljenom između autora i poslodavca. - **tražimo da se „ako je to određeno“ izmijeni u "To treba biti određeno ugovorom o radu, pravilnikom o radu, kolektivnim ugovorom ili drugim aktom kojim se uređuje radni odnos ili drugim ugovorom sklopljenom između autora i poslodavca."**

Tražimo i da se u zakon uvrste freelanceri, slobodni novinari i reguliraju njihova autorska prava.

S poštovanjem,

Društvo za zaštitu novinarskih autorskih prava
Valentina Wiesner, predsjednica

Hrvatsko novinarsko društvo
Hrvoje Zovko, predsjednik

Sindikata novinara Hrvatske
Maja Sever, predsjednica